Eurasian Academy of Sciences
Eurasian Business & Economics Journal
2020 Volume: 23 S: 117-135
Published Online July 2020 (http://busecon.eurasianacademy.org)
http://dx.doi.org/10.17740/eas.econ.2020.V23-08

EFFECTS OF CORONAVIRUS (COVID-19) PANDEMIC ON WORLD AND TURKISH ECONOMY

Ümit ŞAHBAZ* Senem Çakmak ŞAHİN**

* Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, umtsahbaz@hotmail.com
** Doç. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, İ.İ.B.F., İktisat Bölümü, cakmaks@yildiz.edu.tr

Received Date:02.05.2020, Revised Date:24.07.2020, Accepted Date:30.07.2020

Copyright © 2020 Ümit ŞAHBAZ, Senem Çakmak ŞAHİN. This is an open access article distributed under the Eurasian Academy of Sciences License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

ABSTRACT

The coronavirus epidemic that emerged in China in late 2019 has adversely affected the lives of people, especially health. With the spread of it to other countries and becoming a global one, the effect of the epidemic showed itself mostly in the economies of the country after health. How and via which channels the coronavirus outbreak has affected the World and Turkish economy and the measures taken by the countries to keep the economy afloat are focused on in the study. In addition, it was concluded that the coronavirus epidemic had a serious destructive effect on some sectors, it was overcome with less damage on some sectors, the economies of the country were negatively affected by different channels and there were significant decreases in growth and employment rates.

Keywords: Coronavirus, Pandemic, World Economy, Turkish Economy
JEL Classification: I10, I15

KORONAVİRÜS (COVID-19) SALGININ DÜNYA VE TÜRKİYE EKONOMİSİNE ETKİLERİ

ÖZET

2019 yılının son günlerinde Çin'de ortaya çıkan koronavirüs salgını başta sağlık olmak üzere birçok yönden insanların hayatını olumsuz şekilde etkilemiştir. Diğer ülkelere de yayılarak küresel bir hal almasıyla birlikte salgının etkisi, sağlıktan sonra en çok ülke ekonomilerinde kendisini göstermiştir. Bu çalışmada koronavirüs salgınının Dünya ve Türkiye ekonomisini hangi kanallar üzerinden ve nasıl etkilediği, ülkelerin ekonomilerini ayakta tutabilmek için aldıkları önlemler üzerinde durulmaktadır. Ayrıca, çalışmada koronavirüs salgınının bazı sektörler üzerinde ciddi yıkıcı etkisinin bulunduğu, bazı sektörlerin ise salgını daha az hasarla atlattığı, ülke ekonomilerinin farklı kanallarla olumsuz şekilde etkilendiği, büyüme ve istihdam oranlarında önemli düşüşler yaşandığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Koronavirüs, Pandemi, Dünya Ekonomisi, Türkiye Ekonomisi
JEL- Sınıflama: I10, I15

1. Giriş

Virüs çeşitlerinden olan koronavirüsler, tek zincirli, pozitif polariteli ve zarflı RNA virüsleridir. Koronavirüsün yüzeyindeki çıkıntılar taç benzeri yapılara benzediği için Latincede taç anlamına gelen korona sözcüğüyle isimlendirilmiştir. Koronavirüs, ilk olarak 2019 Aralık ayında Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkmıştır. Bu virüs çeşidinin tarihine bakıldığında, daha önceden SARS ve MERS gibi türlerinin de olduğu görülmektedir. SARS, 2002 yılında Çin'de ortaya çıkmış ve dünyada 774 kişi bu virüsün yol açtığı hastalık nedeniyle hayatını kaybetmiştir. MERS ise, 2012 yılında Suudi Arabistan'da ortaya çıkmış, koronavirüs kadar yaygın olmasa da yaklaşık 400 kadar insanın hayatını kaybetmesine neden olmuştur. (İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Rektörlüğü, 2020)

Koronavirüs, Çin'de ortaya çıktıktan sonra çok hızlı bir şekilde dünyaya yayılmaya başlamıştır. Virüs, insandan insana solunum yoluyla veya ellerin ağız, burun gibi yerlere temasıyla çok kolay bir şekilde bulaşabilmektedir. Kolayca bulaşması nedeniyle virüs, Çin'den sonra kademeli olarak neredeyse bütün dünyada etkisini göstermiştir.

23 Temmuz 2020 tarihi itibariyle dünyada enfekte olmuş kişi sayısı 15,2 milyonu, hayatını kaybeden kişi sayısı ise 624 bini aşmıştır. Dünyada vaka sayısının en yüksek olduğu ülke yaklaşık 4 milyon kişi ile Amerika Birleşik Devletleri'dir. Sırayla Brezilya, Hindistan, Rusya, Güney Afrika, Peru, Meksika, Şili, İngiltere ve İran dünyada en çok vakanın görüldüğü ülkelerdir. 23 Temmuz 2020 tarihi itibariyle virüs nedeniyle hayatını kaybeden kişi sayısı bakımından ABD yaklaşık 143 bin kişi ile ilk sıradadır. ABD'yi sırayla Brezilya, İngiltere, Meksika, İtalya, Fransa, Hindistan ve İspanya takip etmektedir. Türkiye'de ise enfekte kişi sayısı 222.402 iken, hayatını kaybeden kişi sayısı 5.545'tir. Dünyada iyileşen kişi sayısı yaklaşık 8,7 milyon, Türkiye'de ise yaklaşık 205 bin kişidir. (T.C. Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi, 2020)

Dünyada bugüne kadar birçok salgın hastalık ortaya çıkmıştır. 20.yüzyılda dünyayı en fazla etkileyen salgınlar; 1918 yılında ABD'de ortaya çıkan İspanyol Gribi, 1957'de Çin'de ortaya çıkan Asya Gribi ve 1968'de Hong Kong'da ortaya çıkan Hong Kong Gribidir. İspanyol Gribi, dünyada bir yıl içinde yaklaşık 20 ile 50 milyon kişinin ölümüne sebep olmuştur. Asya Gribi sonucunda 2 milyondan fazla kişi, Hong Kong Gribi sonucunda ise yaklaşık 1 milyon kişi hayatını kaybetmiştir. 2002'de SARS Gribi, 2006 yılında Kuş Gribi, 2008-2009 yılında Domuz Gribi, 2012'de MERS Gribi, 2014'te Ebola Gribi gibi salgın hastalıklar dünyada etkisini göstermiştir. Salgın hastalıklar sonucunda ekonomiler de ciddi şekilde etkilenmiştir.

Özellikle salgın dönemlerinde uzun süreli bir belirsizlik söz konusu olduğu için, girişimciliğin duraklaması, ekonomik aktörlerin tasarruf ve yatırım yerine cari tüketimi tercih etmeleri beklenmektedir. Ayrıca tüketici güveni kaybolduğu için ekonomilerde negatif talep şoku yaşanacaktır. Diğer yandan, insanların virüsten etkilenmesi ile işgücü arzında sınırlı da olsa düşüş yaşanmasıyla birlikte negatif arz şoku durumu da ortaya çıkacaktır. Ekonomide ortaya çıkan negatif arz ve talep şokları, büyüme ve istihdam gibi makro ekonomik değişkenler üzerinde olumsuz etki yaparak, ülke ekonomilerinin küçülmesine neden olacaktır. (Arslan, 2006)

2. Dünya ve Türkiye Ekonomisine Etkileri

Virüsün ortaya çıktığı tarihten itibaren Çin'de ve Çin'in dışına sıçradığı tarihten itibaren de neredeyse tüm dünyada salgının önünü kesmek için birtakım önlemler alınmaya başlanmıştır. Salgının yayılmasıyla birlikte diğer ülkelerde Çin'den gelen mallara ve insanlara sıkı denetim uygulanmıştır. 2020 Mart sonu ile Nisan başı itibariyle ülkeler içlerine kapanmaya başlamış ve çoğu ülkede sokağa çıkma kısıtlamaları ve maske takma zorunluluğu gibi uygulamalar yürürlüğe konulmuştur. 2020 Haziran ayı itibariyle ülkeler kısmi olarak virüs sonrası yeni normal hayata dönüş için adımlar atmaya başlamışlardır. Virüsün ülke ekonomilerine etkisi pek çok kanal üzerinden gerçekleşmektedir. İstihdam, büyüme, sermaye hareketleri, sektörel üretim ve satış hacmi gibi göstergeler, virüsten doğrudan etkilenmesi beklenen göstergelerdir.

2.1. İstihdama Etkisi

Koronavirüs salgınının başlamasıyla birlikte dünya üzerindeki çoğu fabrika, firma üretimlerini durdurmak veya yavaşlatmak zorunda kalmıştır. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) verilerine göre 22 Nisan 2020 tarihi itibariyle dünya üzerindeki tüm çalışanların %81'i, kendi hesabına çalışanların %66'sı, salgın döneminde işyerlerini kapatmak zorunda kalan veya virüsten korunmak için işyerlerinin kapatılması önerilen ülkelerde yaşamaktadırlar. Yaşanılan bu durum, işsizliğin artacağı, birçok firmanın üretimden çekileceği anlamına gelmektedir. (Özcan & Tomasi, 2020)

Sigortalı çalışanlar, işten geçici ayrılmaları veya çıkarılmaları durumunda kısa vadede işsizlik sigortası veya farklı isimlerle nitelendirilen yardımlarla bu süreci atlatmaya çalışmaktadırlar. Kayıt dışı çalışan kesim ise işten çıkarılma halinde, herhangi bir sigortanın söz konusu olmamasından dolayı tamamen gelir kaybına uğramaktadır. Salgın sürecinden etkilenecek diğer grupların başında genç işgücü gelmektedir. Her sene yüzbinlerce genç üniversitelerden mezun olmaktadır. Zaten halihazırda genç mezunların iş bulma oranı düşükken, koronavirüs salgını döneminde birçok firmanın faaliyetlerini yavaşlatmış veya durdurmuş olması, yeni istihdamı engelleyecektir. İstihdam yaratılamamasının yanında, birçok işçinin işten çıkarılması işsizliğin önümüzdeki dönemde yükseleceğine işaret etmektedir.

Tablo 1: Türkiye'de 15 ve Yukarı Yaş Nüfus ile İstihdam Verileri

Yıllar	15 ve Yukarı Yaş Nüfusu	İstihdam Edilenlerin Sayısı	İstihdam Oranı
2010	52.904.000	21.858.000	%41,3
2011	53.985.000	23.266.000	%43,1
2012	54.961.000	23.937.000	%43,6
2013	55.982.000	24.601.000	%43,9
2014	56.986.000	25.933.000	%45,5
2015	57.854.000	26.621.000	%46,0
2016	58.720.000	27.205.000	%46,3
2017	59.894.000	28.189.000	%47,1
2018	60.654.000	28.738.000	%47,4
2019	61.469.000	28.080.000	%45,7
2020 Ocak	62.015.000	27.266.000	%44,0
2020 Şubat	62.119.000	26.753.000	%43,1
2020 Mart	62.216.000	26.133.000	%42,0
2020 Nisan	62.320.000	25.614.000	%41,1

Kaynak: TÜİK, http://www.tuik.gov.tr/Start.do (21.07.2020)

Türkiye İstatistik Kurumu'nun verilerine bakıldığında, 2020 Nisan ayında, 2010'dan beri en düşük istihdam oranının gerçekleştiği görülmektedir. 2010 yılında istihdam oranı %41,3 iken, 2018 yılında %47,4'e ulaşmış, Türkiye'de ilk virüs vakasının görüldüğü 2020 Mart ayında %42'ye inmiştir. 2020 Nisan ayında pandemi dolayısıyla işletmelerin/fabrikaların üretimi durdurması veya yavaşlatması dolayısıyla istihdam oranı %41,1'e düşmüştür. Düşüş trendinin mayıs ayında da devam etmesi, haziran ayı itibariyle normalleşme adımlarının atılmasıyla istihdam oranındaki düşmenin sınırlı kalması beklenmektedir.

Tablo 2: Ülkelerin Çeyreklik Bazda İstihdam Oranları

Ülkeler	*2019-I.Çeyrek*	*2019-II.Çeyrek*	*2019-III.Çeyrek*	*2019-IV.Çeyrek*	*2020-I.Çeyrek*
Almanya	*%76,3*	*%76,5*	*%77*	*%77*	———
Belçika	*%64,5*	*%65,6*	*%65,8*	*%65,3*	*%65,1*
Birleşik Krallık	*%75*	*%75*	*%75,1*	*%75,6*	*%75,6*
Fransa	*%65,1*	*%65,7*	*%65,5*	*%65,9*	*%65,7*
Hollanda	*%77,7*	*%78,1*	*%78,4*	*%78,4*	*%78,4*
İspanya	*%62,5*	*%63,5*	*%63,5*	*%63,7*	*%62,6*
İtalya	*%58,2*	*%59,4*	*%59,4*	*%59,2*	*%58,4*
*ABD**	*%71,1*	*%71,2*	*%71,5*	*%71,7*	*%71,4*
*Avustralya**	*%74,1*	*%74,2*	*%74,4*	*%74,4*	*%74,6*
*Güney Kore**	*%66,6*	*%66,7*	*%66,9*	*%67,1*	*%66,7*
*Japonya**	*%77,5*	*%77,6*	*%77,9*	*%78*	*%78*
*Kanada**	*%74,2*	*%74,5*	*%74,5*	*%74,4*	*%73,2*

Kaynak: ***Avrupa İstatistik Ofisi (Eurostat),***
https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=lfsq_ergan&lang=en (02.07.2020),
*: OECD, https://data.oecd.org/emp/employment-rate.htm (02.07.2020)

Tablo 2'de, ülkelerin 2019 ilk çeyrek ile 2020 ilk çeyrek arasında çeyreklik bazda istihdam oranları verilmiştir. Genel olarak istihdam oranlarında istikrarlı bir seyir söz konusudur. Koronavirüsün yavaş yavaş etkisinin görülmeye başlandığı 2020 yılının ilk çeyreğinde hafif de olsa istihdam oranlarında bir miktar düşüş görülmüştür. İstihdam oranında en fazla düşüş görülen ülkeler, Kanada, İspanya ve İtalya olmuştur.

Bazı ülkelerde henüz veriler yayımlanmamışken, bazı ülkelerde 2020 yılının nisan ve mayıs ayı verileri yayımlanmıştır. Amerika Birleşik Devletleri'nde 2020 ilk çeyrek istihdam oranı %71,4 iken, nisan ayında %60,7'ye düşmüş, mayıs ayında ise %62,4 olarak gerçekleşmiştir. Kanada'da ise 2020 ilk çeyrekte bu oran %73,2 iken, nisan ayında %62,8'e düşmüş, mayıs ayında %63,8'e yükselmiştir. (OECD, 2020)

Diğer ülkelerle kıyaslandığında istihdam-işsizlik bakımından en çok etkilenen ülke ABD olmuştur. İşsizlik oranı, 2020 ocak ayında %3,6, şubat ayında %3,5, mart ayında %4,4 iken, nisan ayında çok sert bir yükselişle %14,7'ye çıkmıştır. Mayıs ayında %13,3'e, haziran ayında ise %11,1'e düşmüştür. Özellikle nisan ayında salgının dünyanın tümüne yayılması ve ilk şokla birlikte işsizlik çok hızlı artmıştır. Mayıs ayında ekonomide atılan normalleşme adımlarıyla işsizlik nisan ayındaki rekor seviyeden aşağıya doğru dönmüştür. (ABD Çalışma Bakanlığı İşgücü İstatistikleri Bürosu, 2020)

Tablo 3: Ülkelerin İşsizlik Oranı ve Tahminleri

Ülkeler	2019	2020-Tahmini	2021-Tahmini
Arjantin	%9,83	%10,9	%10,08
Avustralya	%5,18	%7,62	%8,92
Belçika	%5,36	%7,3	%6,8
Brezilya	%11,93	%14,7	%13,5
Kanada	%5,67	%7,47	%7,21
Çin	%3,62	%4,3	%3,8
Fransa	%8,45	%10,4	%10,4
Almanya	%3,16	%3,89	%3,45
Endonezya	%5,28	%7,5	%6
İtalya	%9,95	%12,7	%10,5
Japonya	%2,36	%3	%2,27
Güney Kore	%3,78	%4,5	%4,5
Malezya	%3,28	%4,9	%3,4
Meksika	%3,27	%5,33	%3,51
Hollanda	%3,39	%6,5	%5
Rusya	%4,6	%4,93	%4,81
Singapur	%2,25	%2,45	%2,4
Güney Afrika	%28,7	%35,31	%34,11
İspanya	%14,11	%20,8	%17,48
Türkiye	%13,71	%17,2	%15,57
Birleşik Krallık	%3,83	%4,83	%4,38
ABD	%3,67	%10,36	%9,14

Kaynak: IMF, https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2020/01/weodata/index.aspx (02.07.2020)

Tablo 3'te, ülkelerin 2019 yılı işsizlik oranları ve 2020 ve 2021 yıllarına ait tahmini işsizlik oranları verilmiştir. IMF tarafından, koronavirüsün etkili olmaya başladığı 2020 yılında işsizlik oranlarının, 2019 yılına göre artacağı tahmin edilmiştir. Bu artışlar arasında en dikkat çeken ABD'deki işsizlik oranındaki artıştır. 2019'da ABD işsizlik oranı %3,67 iken, 2020'de tahmini olarak %10,36'ya çıkacaktır. ABD'de 2020 yılında işsizliğin 2 kattan daha fazla artacağı tahmin edilmektedir. Diğer ülkeler için de durum aynıdır. Pandemi dolayısıyla ülkelerdeki talebin zayıflaması ve işletmelerin/fabrikaların üretimlerini kısması veya durdurmasıyla yavaşlayan üretim, işverenlerin girdi maliyetlerini azaltma girişimleri nedeniyle işten çıkarmalara sebep olacaktır. IMF'nin tahminine göre, 2021 yılında da pandeminin ekonomik etkileri devam edecektir. İşsizliğin 2020 yılına göre düşeceği tahmin edilse de virüs öncesi döneme dönmesi zaman alacaktır.

IMF, dünyadaki birçok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de işsizliğin 2020 yılında artacağını tahmin etmektedir. 2019'da %13,7 olan işsizlik oranının, 2020 yılında %17,2'ye çıkacağı, 2021'de ise %15,6'ya düşeceği öngörüsünde bulunmaktadır.

2.2. Büyümeye Etkisi

Koronavirüs salgınının başlamasıyla birlikte firma, fabrika ve işyerlerinin üretimleri durdurması veya yavaşlatmasıyla birlikte ekonomilerin bu durumdan olumsuz etkilenmesi kaçınılmazdır. Bu dönemde işsiz kalan, işsizlik sigortasından faydalanan veya kısa çalışma ödeneği gibi geçici desteklerle ayakta kalmaya çalışan hane halkının, gelirindeki düşüş nedeniyle normal dönemlere göre tüketim harcamalarında azalma yaşanacaktır. Bu yüzden ülke

ekonomileri içinde önemli yer tutan tüketim harcamalarının azalması, büyüme oranları üzerinde negatif baskı oluşturacaktır. Özellikle iç talebe bağlı olarak büyüyen Türkiye ekonomisinin bu süreçten daha fazla etkilenmesi kaçınılmazdır.

Harcama yöntemine göre hesaplanmış Gayri Safi Yurt İçi Hasıla içinde en önemli kalem yerleşik hanehalkının ve hanehalkına hizmet eden kâr amacı olmayan kuruluşların nihai tüketim harcamalarıdır. Türkiye'nin 2019 yılı GSYH'si içinde nihai tüketim harcaması %57,4'lük paya sahiptir (TÜİK, 2020). Hanehalkının belirsizliklerin olduğu dönemde harcamalarını zorunlu mallara yöneltmesi ve halihazırda gelirinde meydana gelen azalma, nihai tüketim harcamalarının da azalmasına sebep olacaktır. GSYH büyümesine en çok katkı sağlayan kalem olan tüketim harcamalarının azalmasıyla büyüme oranları düşecektir.

Dünyadaki çoğu ülkenin ekonomisi, salgın dolayısıyla 2020 yılını küçük bir pozitif büyüme ile kapatacak ya da küçülecektir. IMF, salgın sonrası yayınladığı en son raporda dünya ekonomisinin 2020 yılında %4,9 küçüleceğini tahmin etmektedir (IMF, 2020).

Tablo 4: Ülkelerin Büyüme Oranları ve Tahminleri

Ülkeler	2018 Büyüme Oranı	2019 Büyüme Oranı	2020 Tahmini Büyüme Oranı	2021 Tahmini Büyüme Oranı
ABD	%2,9	%2,3	%-8	%4,5
Almanya	%1,5	%0,6	%-7,8	%5,4
Arjantin	%-2,5	%-2,2	%-9,9	%3,9
Avustralya	%2,8	%1,8	%- 4,5	%4
Birleşik Krallık	%1,3	%1,4	%-10,2	%6,3
Brezilya	%1,3	%1,1	%-9,1	%3,6
Çin	%6,7	%6,1	%1	%8,2
Endonezya	%5,2	%5	%-0,3	%6,1
Fransa	%1,8	%1,5	%-12,5	%7,3
Güney Kore	%2,9	%2	%-2,1	%3
Hindistan	%6,1	%4,2	%- 4,5	%6
Hollanda	%2,6	%1,8	%-7,7	%5
İspanya	%2,4	%2	%-12,8	%6,3
İtalya	%0,8	%0,3	%-12,8	%6,3
Japonya	%0,3	%0,7	%-5,8	%2,4
Kanada	%2	%1,7	%-8,4	%4,9
Malezya	%4,7	%4,3	%-3,8	%6,3
Meksika	%2,2	%-0,3	%-10,5	%3,3
Rusya	%2,5	%1,3	%-6,6	%4,1
Türkiye	%2,8	%0,9	%-5	%5

Kaynak: IMF, Dünya Ekonomik Görünüm Raporu, https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2020/06/24/WEOUpdateJune2020 (28.06.2020)

Tablo 4'te görüldüğü gibi, IMF tahminlerine göre Çin hariç bütün ülkeler 2020 yılında küçülecektir. Türkiye'nin 2020 yılında %5 küçülmesi, 2021 yılında ise %5 büyümesi beklenmektedir. Avrupa ülkeleri arasında koronavirüs salgınından en fazla etkilenen İspanya ve İtalya %-12,8 ile en fazla küçülecek ülkeler olarak tahmin edilmektedir. Dünyanın en büyük ekonomisi ABD'nin ise, 2020 yılında %8 küçüleceği, 2021 yılında %4,5 büyüme gerçekleştireceği öngörülmektedir.

IMF'nin tahminlerinin yanında uluslararası bazı kuruluşlar 2020 yılının ilk çeyrek büyüme verilerini açıklamışlardır. 2020 ilk çeyreğinde ülke ekonomilerinin çoğu küçülmüştür. Salgının

etkisinin en son görüldüğü ülkelerden biri olan Türkiye ise 2020 ilk çeyreğinde Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre %4,5, OECD'ye göre %4,4 büyüme sağlamıştır.

Tablo 5: Ülke Ekonomilerinin 2020 I. Çeyrek Büyüme Oranları

Ülkeler	2020-I. Çeyrek, 2019'un I.Çeyreğine Göre	2020-I. Çeyrek, 2019'un Son Çeyreğine Göre
Avustralya	%1,4	%-0,3
Kanada	%-0,9	%-2,1
Fransa	%-5	%-5,3
Almanya	%-2,3	%-2,2
İtalya	%-5,4	%-5,3
Japonya	%-1,9	%-0,6
Güney Kore	%1,4	%-1,3
Meksika	%-2,2	%-1,2
Türkiye	%4,4	%0,6
Birleşik Krallık	%-1,7	%-2,2
ABD	%0,3	%-1,3
AB (27 Ülke)	%-2,6	%-3,2
G20	%-1,5	%-3,4
Arjantin	%-5,3	%- 4,8
Brezilya	%-0,2	%-1,5
Çin	%-6,8	%-9,8
Hindistan	%3,3	%0,7
Endonezya	%3	%-0,7
Rusya	%1,8	%0,3
Güney Afrika	%-0,3	%-0,5

Kaynak: OECD, https://stats.oecd.org/Index.aspx?QueryId=33940 (02.07.2020)

Tablo 5, ülke ekonomilerinin OECD tarafından açıklanan 2020 yılının ilk çeyreğindeki büyüme oranlarını göstermektedir. 2020'nin ilk çeyreğinde önceki yılın aynı çeyreğine göre birçok ülke ekonomisi küçülmüştür. 2020'nin ilk çeyreğinde en fazla daralan ekonomi, virüsün ortaya çıktığı ülke olan Çin'dir. Çin ekonomisi, 2020 yılı ilk çeyreğinde önceki yılın aynı çeyreğine göre %6,8, bir önceki çeyreğe göre %9,8 küçülmüştür. Avrupa Birliği ekonomisi, önceki yılın aynı çeyreğine göre %2,6, bir önceki çeyreğe göre %3,2 küçülmüştür. G20 ekonomisi ise, önceki yılın aynı çeyreğine göre %1,5, bir önceki çeyreğe göre %3,4 daralmıştır.
G20 ülkeleri içinde 2020'nin ilk çeyreğinde önceki yılın aynı çeyreğine göre en fazla büyüyen ülke %4,4 büyüme oranıyla Türkiye'dir. Bir önceki çeyreğe göre ise %0,6 büyüyerek Hindistan'dan sonra en çok büyüyen ülke olmuştur. Türkiye'nin ilk çeyrekte diğer ülkelere göre bu kadar fazla büyümesinin nedeni, koronavirüs salgınının pek çok ülkeye göre daha geç ortaya çıktığı ülkelerden biri olması ve ekonomik ve sosyal anlamda kısıtlamaların ikinci çeyrekte başlamasıdır.

2.3. Ticaret Üzerine Etkileri

Koronavirüs salgınının büyüme, istihdam gibi değişkenlerin yanı sıra en önemli etkilerinden biri ticaret alanında olmuştur. Salgınla birlikte ülkeler adeta içe kapanık bir tutum sergilemişlerdir. Ticaretin önemli miktarda azalmasının nedenleri arasında, tüketicilerin bu

dönemde taleplerini azaltmaları ve bir ülkeden diğer ülkeye giden malların üzerinde virüsün yaşama olasılığı bulunması gibi nedenler sayılabilir.
2018 yılı verilerine göre ticaret, dünya GSYH'sinin yaklaşık %60'ını oluşturmaktadır. Hem küresel büyümenin yavaşlaması hem de ülkelerin büyümesinde önemli bir yer tutan ticaretin bu dönemde azalması, küresel bazda ve ülkeler bazında büyüme oranlarına negatif yansıyacaktır. (Dünya Bankası, 2020).

Tablo 6: Ülkelerin Aylara Göre Toplam İhracatı (Milyon$)

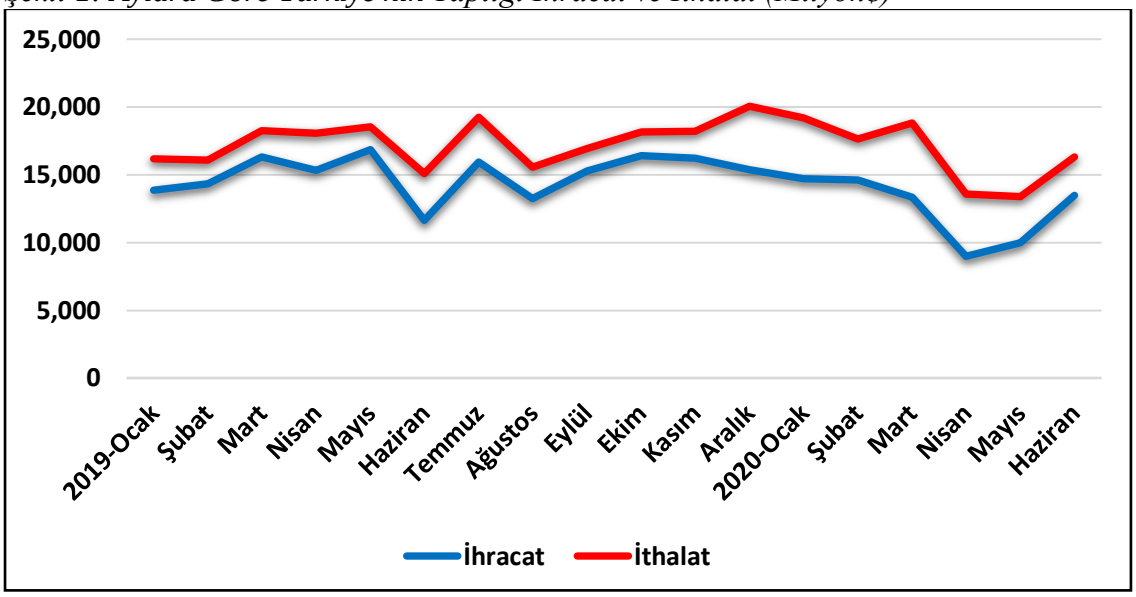
Ülkeler	2020-Ocak	2020-Şubat	2020-Mart	2020-Nisan
ABD	128.993	132.182	134.560	95.774
Almanya	118.703	119.387	120.833	82.220
Belçika	37.643	36.038	36.247	28.204
Birleşik Krallık	36.914	35.226	35.197	30.196
Çin	———	292.449	185.179	200.234
Fransa	43.115	44.568	42.445	26.865
Güney Kore	43.115	40.878	46.269	36.346
Hindistan	25.841	27.654	21.406	10.356
Hollanda	59.236	55.074	57.779	45.782
İspanya	26.428	26.706	25.786	16.286
İtalya	40.574	43.729	39.760	24.374
Japonya	49.706	57.451	59.053	48.321
Kanada	35.631	33.530	34.319	23.035
Malezya	20.624	17.886	18.651	14.928
Meksika	33.588	36.592	38.343	23.385
Rusya	30.034	28.124	29.612	23.469
Singapur	31.201	29.375	31.015	27.091
Türkiye	14.694	14.605	13.373	8.990

Kaynak: WTO, https://timeseries.wto.org/ (02.07.2020)

Tablo 6'da ülkelerin aylara göre toplam ihracat verileri verilmiştir. Koronavirüs salgınının dünya geneline yayılmasıyla birlikte ülkelerin yaptığı ihracat düşmeye başlamıştır. 2020 Mart ayında Çin'in ihracatında ciddi bir düşüş yaşanmıştır. Şubat ayında yaklaşık 292 milyar dolarlık bir ihracat hacmi söz konusuyken, mart ayında bu rakam yaklaşık 185 milyar dolara gerilemiştir. Dünya genelinde 2020 yılının nisan ayında ihracatta düşüşler görülmüştür. ABD'nin virüsün tam olarak etkili olmadığı ocak, şubat ve mart aylarında ihracatı 130 milyar dolar civarında iken, nisan ayında yaklaşık 95 milyar dolara gerilemiştir. Bu durum Almanya için de geçerlidir. 2020 Ocak, Şubat ve Mart aylarında ihracatı yaklaşık 120 milyar dolar iken, nisan ayında 82 milyar dolar civarında gerçekleşmiştir. Tablodan görüldüğü gibi diğer ülkeler için de benzer bir durum söz konusudur. Sadece Çin, 2020 Nisan ayında ihracatını, 2020 Mart ayına göre arttırmıştır.

Türkiye'nin de diğer ülkeler gibi dış ticaret hacmi daralmıştır. İhracatın düşmesinin yanında ithalatta da düşüş gözlenmiştir. Özellikle firmaların üretimlerini kısması ve ticaret ortağı ülkelerin taleplerinde meydana gelen düşüşler, ihracat yapılan bazı sektörlerde ithal girdinin kullanılması ve buna bağlı olarak üretim yapamayan firmaların ithal girdi taleplerini azaltmaları, dış ticaret hacminin azalmasına neden olmuştur.

Şekil 1: Aylara Göre Türkiye'nin Yaptığı İhracat ve İthalat (Milyon$)

Kaynak: T.C. Ticaret Bakanlığı verileri kullanılarak yazarlar tarafından hazırlanmıştır.

Şekil 1, Türkiye'nin yaptığı ihracat ve ithalat verilerini göstermektedir. 2019 yılında ihracat aylar itibariyle yaklaşık 12 milyar dolar ile 17 milyar dolar arasında seyretmiştir. İthalat ise 15 milyar dolar ile 20 milyar dolar arasında gerçekleşmiştir. Koronavirüs salgınının etkisini göstermesiyle birlikte ihracat ve ithalatta sert düşüşler yaşanmıştır. 2020 Nisan ayında hem ihracatta hem de ithalatta ciddi düşüş gözlenmiştir. Mart ayında ihracat yaklaşık 13,5 milyar dolar iken, nisan ayında 9 milyar dolar civarındadır. İthalat ise mart ayında yaklaşık 19 milyar dolar iken, nisanda 13,5 milyar dolara gerilemiştir. Mayıs ayı ile birlikte ihracatta iyileşme meydana gelmiş, ithalatta ise düşüş sınırlanmıştır. Haziran ayında başlayan yeni normal hayatla birlikte, nisan ve mayıs ayına göre dış ticaret önemli derecede artış göstermiş, dış ticarette pandeminin olumsuz etkileri ortadan kalkmaya başlamıştır.

2.4. Türkiye'de Sektörel Bazda Etkileri

Koronavirüs salgını sürecinden bazı sektörler olumlu yönde etkilenirken bazı sektörler olumsuz yönde etkilenmiştir. Sağlık, gıda, temizlik ürünleri, online ticaret, internet hizmetleri gibi sektörlerde faaliyet gösteren firmalar, bu süreçten olumlu yönde etkilenmiştir. Hanehalkının gelirini zorunlu mallara ayırmasından dolayı, bu sektörler satış hacimlerini arttırmıştır.

Diğer taraftan, bu süreçte olumsuz etkilenen birçok sektör vardır. Bunların başında ulaşım, giyim, yemek, benzin, turizm, eğitim-kırtasiye gibi sektörler gelmektedir. Tüketicilerin evden çıkmaması veya bu sektörlerde yer alan firmaların koronavirüs sürecinde belli bir süre kapalı olmaları, söz konusu sektörlere yapılan harcamaları azaltmıştır.

Tablo 7: Türkiye'de Sektörel Bazda Yapılan Kart Harcamaları

İşyeri Grubu	2020 Ocak-İşlem Adedi	2020 Ocak-İşlem Tutarı (Milyon TL)	2020 Şubat-İşlem Adedi	2020 Şubat-İşlem Tutarı (Milyon TL)	2020 Mart-İşlem Adedi	2020 Mart-İşlem Tutarı (Milyon TL)
Araba Kiralama	412.218	235,57	448.139	226,75	416.504	202,61
Araç Kiralama-Satış-Servis-Yedek Parça	4.466.993	2.892,91	4.183.709	2.875,38	4.088.890	2.921,82
Benzin ve Yakıt İstasyonları	39.130.799	6.677,43	35.912.080	6.201,68	35.394.263	6.187,87
Bireysel Emeklilik	2.080.652	772,88	2.007.510	755,19	2.075.358	778,55
Çeşitli Gıda	55.346.899	6.407,90	53.329.260	6.327,06	57.051.378	6.948,97
Doğrudan Pazarlama	688.093	739,28	682.703	722,30	667.687	763,02
Eğitim-Kırtasiye-Ofis Malzemeleri	9.839.995	2.381,60	10.524.943	2.620,33	8.128.632	1.734,00
Elektrik Elektronik Eşya, Bilgisayar	11.419.422	4.707,49	11.320.481	4.858,10	12.207.871	5.018,13
Giyim ve Aksesuar	39.238.684	7.626,44	35.450.393	7.030,18	23.872.649	4.683,52
Havayolları	2.603.724	2.788,10	2.398.719	2.657,92	1.559.827	1.294,79
Hizmet Sektörleri	33.964.257	6.434,41	33.415.405	6.518,46	31.436.334	6.426,36
Kamu-Vergi Ödemeleri	9.205.359	4.540,64	5.122.023	1.870,26	4.717.658	2.010,82
Konaklama	2.910.520	1.626,88	2.767.867	1.429,55	1.896.260	800,41
Kulüp-Dernek-Sosyal Hizmetler	1.713.024	346,45	1.673.455	344,48	1.355.074	263,83
Kumarhane-İçkili Yerler	1.069.892	167,46	1.099.492	161,10	695,737	97,47
Kuyumcular	1.273.432	1.634,36	1.481.610	2.356,48	911.007	1.125,00
Market ve AVM	174.634.722	15.971,27	174.224.996	16.608,36	208.474.327	21.456,63
Mobilya ve Dekorasyon	6.594.012	2.545,90	6.353.608	2.672,41	5.481.098	2.471,13
Müteahhit İşleri	1.264.863	877,50	1.169.115	874,17	1.121.057	941,94
Sağlık-Sağlık Ürünleri-Kozmetik	26.734.121	3.952,12	25.441.916	3.980,35	26.032.942	3.916,79
Seyahat Acentesi-Taşımacılık	11.750.762	2.441,71	10.682.517	2.230,80	8.739.804	1.434,48
Sigorta	5.127.698	3.749,44	4.920.272	3.549,66	5.113.798	3.767,50
Telekomünikasyon	23.268.926	2.406,77	21.553.425	2.291,26	22.833.969	2.323,37
Yapı Malzemeleri, Hırdavat, Nalburiye	4.575.154	2.978,29	4.475.509	3.251,37	4.830.202	3.544,20
Yemek	95.411.251	4.576,81	92.962.536	4.467,00	71.509.478	3.246,03
Diğer	9.917.393	3.208,09	8.442.746	2.986,08	8.816.736	2.839,53
Toplam	574.642.865	92.677,70	552.044.429	89.866,70	549.428.540	87.198,74

İşyeri Grubu	2020 Nisan-İşlem Adedi	2020 Nisan-İşlem Tutarı (Milyon TL)	2020 Mayıs-İşlem Adedi	2020 Mayıs-İşlem Tutarı (Milyon TL)	2020 Haziran-İşlem Adedi	2020 Haziran-İşlem Tutarı (Milyon TL)
Araba Kiralama	135.308	99,38	164.943	113,21	344.286	220,78
Araç Kiralama-Satış-Servis-Yedek Parça	2.767.719	2.204,73	3.489.203	2.706,85	5.201.414	3.861,50
Benzin ve Yakıt İstasyonları	21.604.536	3.978,46	25.467.354	4.260,17	40.777.043	6.455,65

Bireysel Emeklilik	1.964.378	741,03	1.990.522	765,04	1.968.441	761,58
Çeşitli Gıda	46.430.193	6.362,35	50.660.672	6.539,03	57.523.896	7.297,48
Doğrudan Pazarlama	502.062	653,57	554.823	677,42	651.486	853,63
Eğitim-Kırtasiye-Ofis Malzemeleri	4.768.633	960,29	4.987.847	1.122,36	6.344.554	1.782,69
Elektrik Elektronik Eşya, Bilgisayar	13.505.890	5.234,08	16.374.902	6.502,11	16.378.186	7.928,41
Giyim ve Aksesuar	10.481.426	2.187,53	21.027.892	3.964,50	35.555.553	6.836,31
Havayolları	62.129	115,49	190.612	300,77	902.250	917,08
Hizmet Sektörleri	24.145.664	4.985,66	28.192.675	5.783,95	29.122.517	6.081,09
Kamu-Vergi Ödemeleri	2.816.101	2.061,00	4.919.033	2.941,42	5.106.656	2.865,30
Konaklama	394.352	112,23	490.210	139,59	1.574.207	561,71
Kulüp-Dernek-Sosyal Hizmetler	865.402	188,66	1.216.287	287,47	1.179.952	247,82
Kumarhane-İçkili Yerler	61.642	17,45	67.854	16,57	419.776	62,64
Kuyumcular	361.510	374,4	624.919	634,07	890.615	1.001,33
Market ve AVM	176.236.771	20.788,57	181.427.557	20.447,67	199.913.160	21.264,72
Mobilya ve Dekorasyon	3.752.253	1.743,54	5.340.125	2.510,67	7.235.753	3.840,79
Müteahhit İşleri	735.872	770,23	859.353	924,08	1.259.710	1.310,88
Sağlık-Sağlık Ürünleri-Kozmetik	13.638.013	2.241,92	14.941.795	2.580,10	20.973.233	3.792,50
Seyahat Acentesi-Taşımacılık	2.202.206	497,97	2.803.726	608,88	6.837.737	1.259,99
Sigorta	4.243.502	3.031,49	4.515.489	3.201,71	5.382.242	4.252,89
Telekomünikasyon	20.206.676	2.010,80	20.826.722	2.100,43	22.924.449	2.334,85
Yapı Malzemeleri, Hırdavat, Nalburiye	4.234.424	2.823,16	5.431.312	3.328,93	6.959.607	4.576,00
Yemek	23.509.510	997,06	27.634.039	1.241,63	62.641.525	3.326,45
Diğer	7.366.030	2.153,32	7.756.849	2.182,27	8.456.087	2.566,00
Toplam	386.992.202	67.334,38	431.956.715	75.880,89	546.524.335	96.260,07

Kaynak: Bankalararası Kart Merkezi, https://bkm.com.tr/raporlar-ve-yayinlar/donemsel-bilgiler/ (22.07.2020)

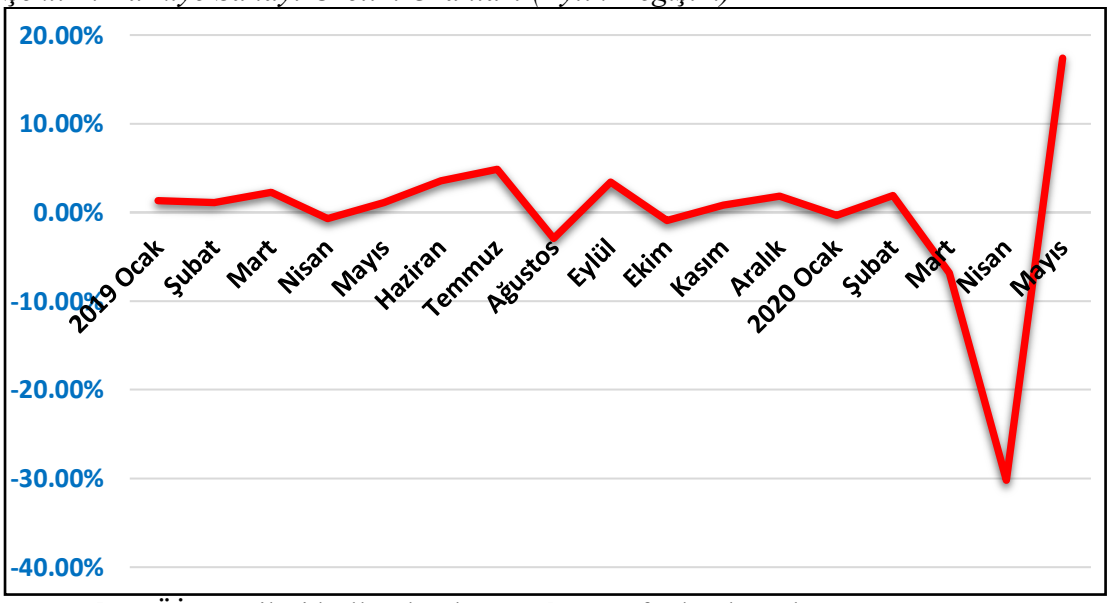
Tablo 7'de, Türkiye'de 2020 Ocak-Haziran döneminde sektörel bazda yapılan kredi ve banka kartı harcamaları gösterilmiştir. Türkiye'de koronavirüs salgınının başladığı mart ayı içerisinde bazı sektörlerde harcamalar artarken, bazı sektörlerde çok ciddi düşüşler görülmüştür. Giyim-Aksesuar, Havayolları, Konaklama, Kumarhane-İçkili yerler, Kuyumcular, Seyahat Acentesi-Taşımacılık ve Yemek sektörlerinde kart harcamalarında ciddi azalmalar yaşanmıştır. Bireylerin zorunlu mallara harcamalar yapması, uluslararası ve yurt içinde seyahat kısıtlamaları, turist sayısında azalma, lokanta ve restoranların işlerinde azalma ve kapanma gibi nedenler, bu sektörlere yapılan harcamaları azaltmıştır. Diğer yandan, Elektrik-Elektronik Eşya-Bilgisayar, Sağlık-Sağlık Ürünleri-Kozmetik, Sigorta, Telekomünikasyon gibi sektörlerde kart harcamalarında artış yaşansa da en yüksek artış Market ve AVM sektöründe yaşanmıştır. Market ve AVM sektöründeki kart harcamaları artışının belli sebepleri vardır. Bunlardan ilki, bireylerin diğer sektörlerde yaptığı harcamaları azaltarak, bu sektörde daha fazla mal ve hizmet talep etmesidir. Bu talebin arkasında zorunlu mallara yönelişin artması da yer almaktadır. İkinci sebep, koronavirüs salgınıyla birlikte tüketicilerde üretim tarafında bir sıkıntı ve malların arzında daralma yaşanacağı beklentisidir. Böyle bir beklenti olmasından dolayı, tüketiciler Market ve AVM'lerden ihtiyaç fazlası mal talep etmişlerdir. Üçüncü sebep ise, nakit paradan virüs bulaşma riskinin olmasıdır. Tüketiciler bu ihtimali azaltmak veya ortadan kaldırmak için nakit yerine kredi veya banka kartı kullanmayı tercih etmişlerdir. Bu da Market

ve AVM sektöründe yapılan hem işlem adedini hem de işlem tutarını önemli miktarda arttırmıştır.

Koronavirüsün ekonomi üzerindeki etkisinin iyice hissedilmeye başlandığı nisan ayında kart işlem sayısında ve tutarında sert bir düşüş yaşanmıştır. Mart ayında yaklaşık 550 milyon adet işlem yapılırken, nisan ayında bu rakam yaklaşık 386 milyon adete gerilemiştir. İşlem tutarında da işlem sayısına paralel olarak önemli azalış yaşanmış, 87 milyar TL'den 67 milyar TL'ye gerilemiştir. Hemen hemen bütün sektörlerde en ciddi ekonomik kayıplar nisan ayında yaşanmıştır. Mayıs ayından itibaren yeni normal hayata adapte olunmasıyla birlikte kart işlem sayısı ve tutarlarında iyileşme görülmüştür. Firmaların ve işyerlerinin kademeli bir şekilde açılmasıyla beraber, mayısta işlem adeti yaklaşık 431 milyona, işlem tutarı ise yaklaşık 75 milyar TL'ye ulaşmıştır. Haziran ayında normalleşme adımlarının hemen hemen tüm sektörlerde atılmasıyla birlikte alışveriş sayısı ve tutarı, koronavirüsün etkilerinin en çok hissedildiği nisan ve mayıs ayları öncesi seviyelere dönmüştür. Haziran ayında işlem adeti, koronavirüs salgınının başladığı mart ayı seviyesine yaklaşmış, haziran ayındaki işlem tutarı ise mart ayındaki işlem tutarını geçmiştir.

Türkiye'de koronavirüs salgınıyla birlikte birçok firma ve fabrikanın belli bir süre üretimini durdurması, sanayi üretimini olumsuz şekilde etkilemiştir. Ayrıca virüs salgını döneminde bazı sektörlerde üretilen mallara talebin azalması da söz konusu sektörlerde üretimin düşmesine sebep olmuştur.

Şekil 2: Türkiye Sanayi Üretim Oranları (Aylık Değişim)

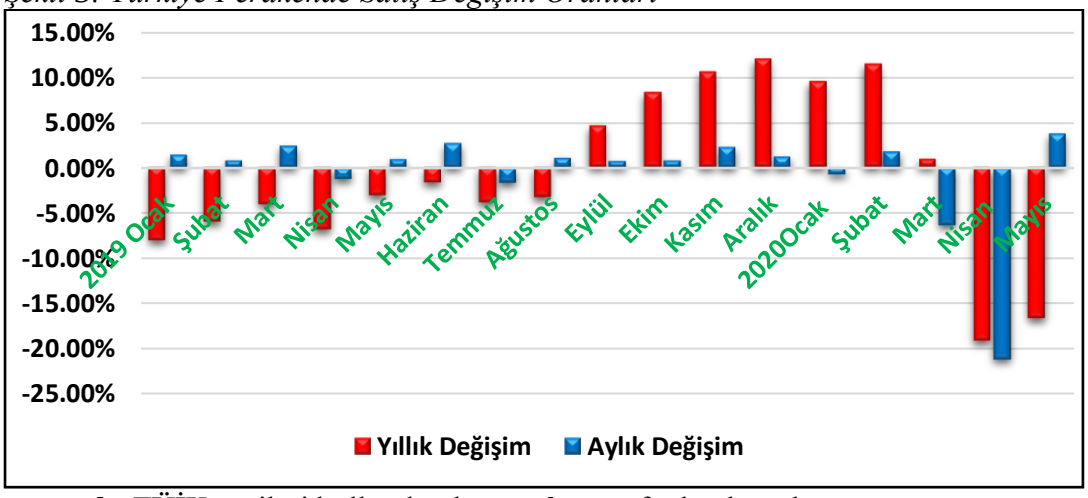

Kaynak: TÜİK verileri kullanılarak yazarlar tarafından hazırlanmıştır.

Şekil 2'de, Türkiye'de sanayi üretim oranlarının aylık yüzdesel değişimi verilmiştir. 2019 yılı ocak ayı ile 2020 yılı mart ayı arası dönemde sanayi üretim oranlarının genellikle %5 ile %-5 arasında dalgalı bir seyir izlediği görülmektedir. Koronavirüs vakalarının görülmeye başlandığı 2020 yılı mart ayında yaklaşık %7 oranında bir azalma gerçekleşirken, nisan ayında birçok firma ve fabrikanın üretimlerini yavaşlatması ve belli bir süre durdurmasıyla sanayi üretim oranında yaklaşık %30 oranında sert bir şekilde azalma yaşanmıştır. Mayıs ayında ise, firma ve fabrikaların üretimlerine kısmi olarak başlaması, nisan ayına göre sanayi üretiminde yaklaşık %17 oranında artış sağlamıştır. Normalleşme adımlarının atılmasıyla haziran ayında sanayi

üretiminde artışın devam etmesi beklenmektedir. Türkiye'de milli gelir içinde önemli paya sahip sektörlerden biri perakende ticaret sektörüdür. Koronavirüs salgınıyla birlikte bu sektör de olumsuz olarak etkilenmiştir. Perakende ticaretin altında bulunan alt sektörlerden bazıları olumlu etkilenirken bazıları da olumsuz etkilenmiştir ama genel olarak perakende ticaret sektörünün bu dönemde satış hacmi azalmıştır.

Şekil 3: Türkiye Perakende Satış Değişim Oranları

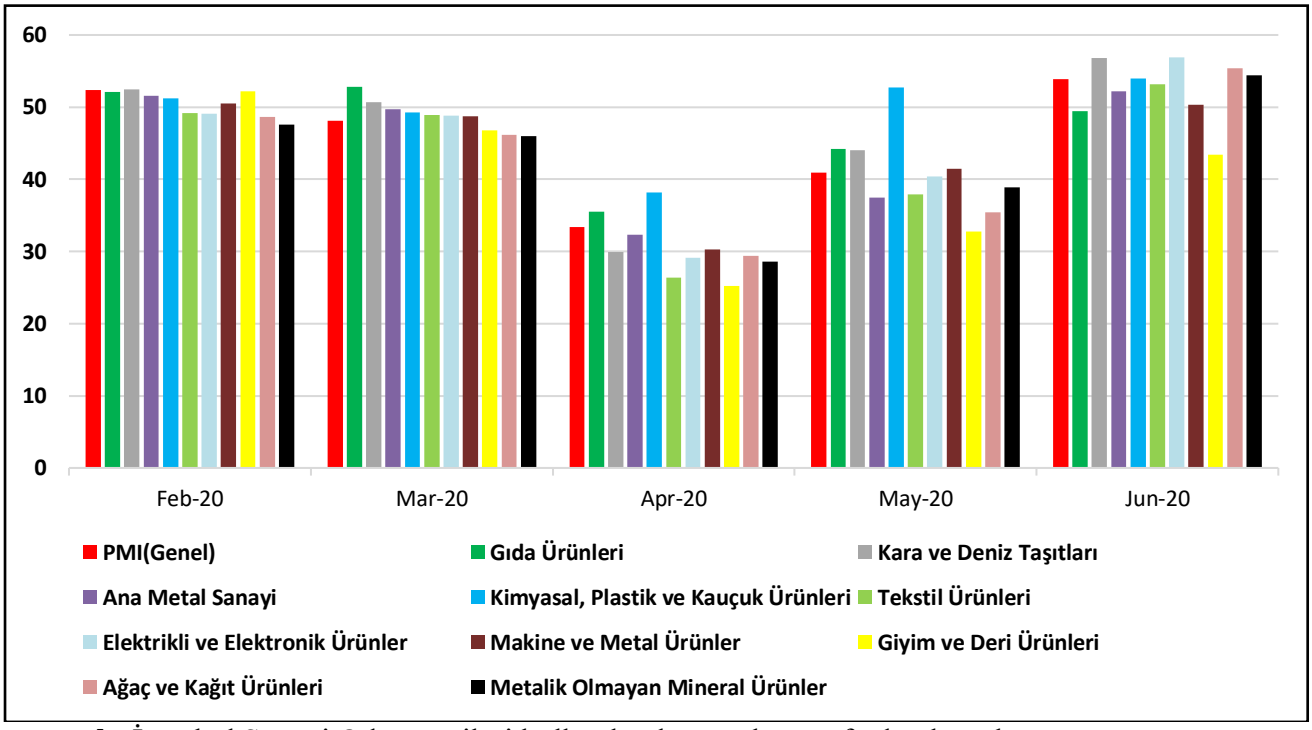

Kaynak: TÜİK verileri kullanılarak yazarlar tarafından hazırlanmıştır.

Şekil 3'te, Türkiye'de perakende satış yıllık ve aylık yüzdesel değişim oranları verilmiştir. Bu şekilde de koronavirüs sürecinin ekonomiye olumsuz etkisi net bir şekilde gözükmektedir. Perakende satışların yıllık değişimi 2019 yılının ikinci yarısından itibaren pozitif değerler almaya başlamıştır. 2019 yılında aylık değişim oranları ise, yaklaşık %3 ile %-2,5 arasında değişen değerler almıştır. 2020 yılında aylık değişim bakımından ocakta negatif ve şubatta pozitif değer alan perakende satışlar, martta yaklaşık %-7 seviyesinde, koronavirüs salgınının en etkili olduğu nisan ayında ise yaklaşık %-20 seviyesinin üstünde gerçekleşmiştir. Mayıs ayında aylık değişime bakıldığında nisan ayına göre yaklaşık %4 artış yaşanmıştır. Bu artış pandeminin ekonomideki ilk şok dalgasının yavaş yavaş azaldığına işarettir. Yıllık değişime bakıldığında ise 2020 Ocak, Şubat ve Mart aylarında pozitif değerler görülmesine rağmen nisanda çok sert bir düşüşle %-20 civarında değer aldığı görülmektedir. Mayıs ayında yıllık düşüş oranı azalmış ve yaklaşık %-16 civarında gerçekleşmiştir. Perakende satışlarda önümüzdeki aylarda toparlanmanın yavaş bir şekilde devam edeceği beklenmektedir.

Ekonomide öncü göstergelerden biri olan İmalat Satın Alma Yöneticileri Endeksi (PMI), imalat sanayinin gösterdiği performansı belirtmek amacıyla oluşturulmuş bileşik performans göstergesidir. Bu gösterge 50,0 değerinin üstünde olduğunda genel anlamda iyileşmeye işaret etmektedir. Virüsün etkisini gösterdiği mart, nisan ve mayıs aylarında eşik değer olan 50,0'ın altında gerçekleşmiş, haziran ayı ile birlikte tekrardan yükselişe geçmiştir (İstanbul Sanayi Odası, 2020).

Şekil 4: Şubat-Haziran 2020 Türkiye PMI Verileri

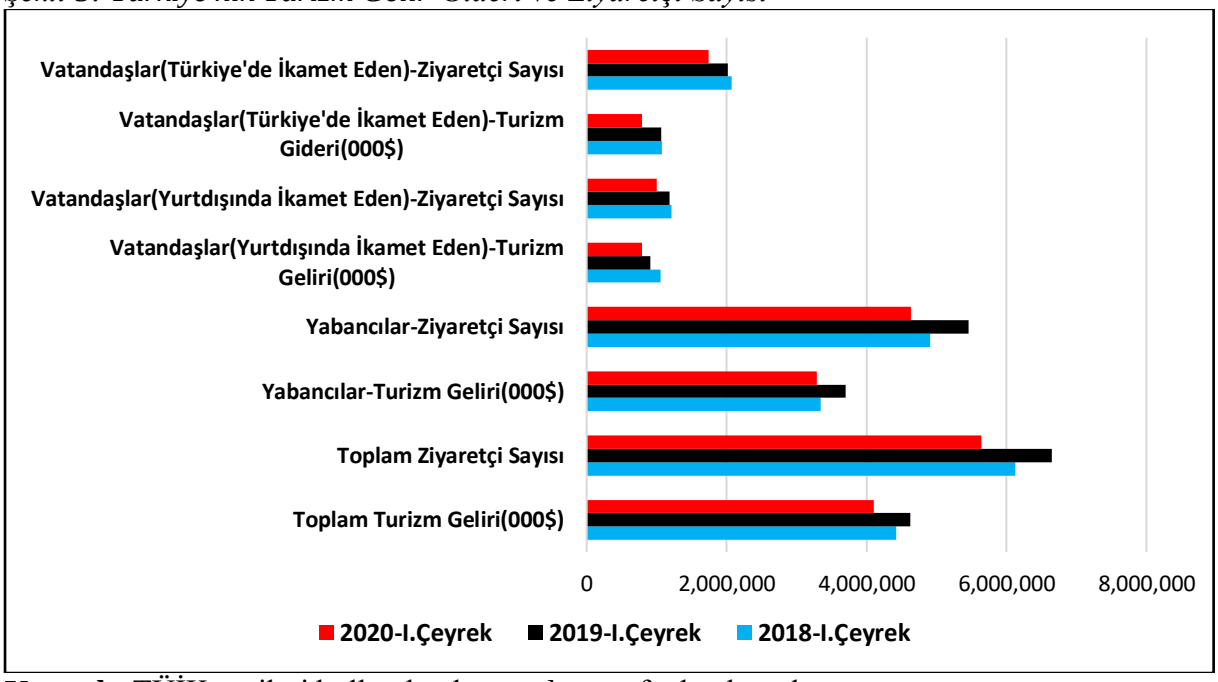
Kaynak: İstanbul Sanayi Odası verileri kullanılarak yazarlar tarafından hazırlanmıştır.

Şekil 4'te, Türkiye genel PMI ve sektörel bazda PMI verileri gösterilmiştir. Şubat ayında genel PMI 52,4 ile eşik değerin üstünde gerçekleşmiştir. Türkiye'de ilk virüs vakasının görüldüğü mart ayında genel PMI ile birlikte birçok sektörde PMI verisinde düşüş yaşanmıştır. En ciddi düşüş, ekonominin en çok yavaşladığı nisan ayında gözlenmiştir. Genel PMI verisi 33,4'e gerilemiş, sektörel bazda en fazla düşüş tekstil ve giyim-deri ürünlerinde yaşanmıştır. PMI, kısmi normalleşme adımları ile mayıs ayında yükselişe geçmiş, 40,9 olarak gerçekleşmiştir. Normalleşme adımlarının hemen hemen tüm sektörlerde gözlendiği haziran ayında genel PMI ve gıda ve giyim-deri ürünleri hariç diğer sektörlerdeki PMI verileri, eşik değeri geçerek virüs öncesi dönemdeki seviyelere çıkmıştır.

Koronavirüs sürecinde herkesin tahmin edebileceği gibi en çok etkilenen sektörlerin başında turizm sektörü gelmektedir. Uluslararası seyahat kısıtlamalarının yanında ülke içinde şehirlerarası seyahat kısıtlamasının olması hem yerli turist hem de yabancı turist bakımından ciddi bir düşüşe neden olmuştur. 2020 yılının ilk çeyrek verilerine göre turist sayısında ve turizm gelir ve giderinde azalmalar görülmüştür.

Koronavirüsün, dünya GSYH'sinin yaklaşık %2'sine tekabül eden uluslararası turizm harcamalarına olumsuz etki edeceği kaçınılmaz bir gerçektir. Özellikle bu virüsün en yüksek harcama yapan Çin, ABD, Almanya, Birleşik Krallık, Fransa, Avustralya, Rusya ve İtalya gibi ülkelerde daha şiddetli görülmesi, uluslararası turizm harcamalarını azaltacaktır. (Dünya Bankası, 2020).

Şekil 5: Türkiye'nin Turizm Gelir-Gideri ve Ziyaretçi Sayısı

Kaynak: TÜİK verileri kullanılarak yazarlar tarafından hazırlanmıştır.

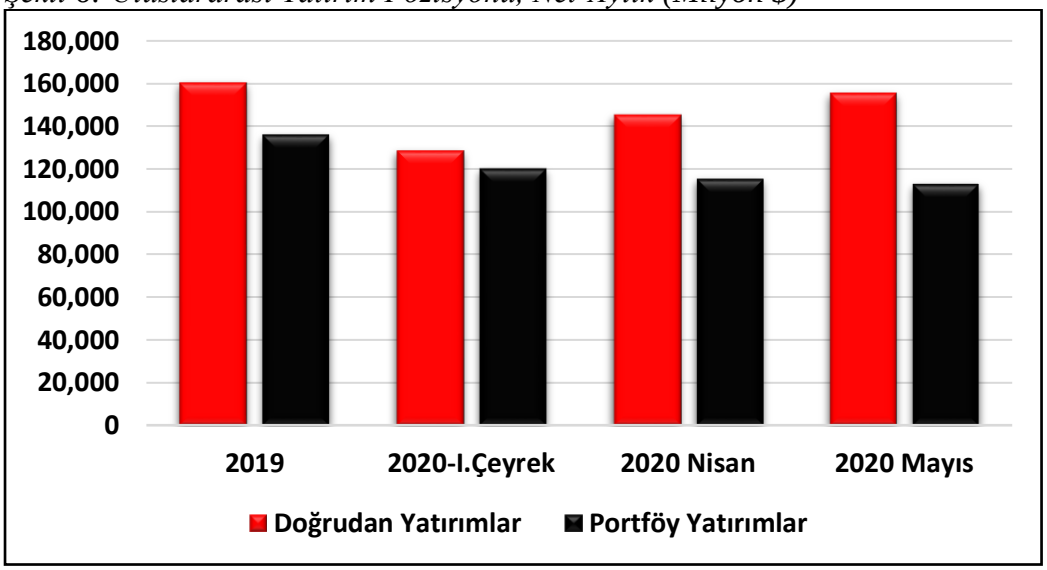
Şekil 5'te Türkiye'nin son üç yılın ilk çeyreklerine ait turizm gelir-gideri ve ziyaretçi sayıları verilmiştir. 2020 yılının ilk çeyreğinde koronavirüs salgınının kısmi etkilerinin görülmesine rağmen, bu olumsuzluk ilk çeyrekte az da olsa turizm sektörüne yansımıştır. Toplam turizm geliri 2018 ve 2019 yıllarının ilk çeyreklerine göre 2020 yılında azalarak 4,1 milyar dolara gerilemiştir. Aynı şekilde toplam turist sayısı da geride kalan iki yılın ilk çeyreğine göre azalmıştır.

Toplam turizm geliri içinde en önemli paya sahip olan yabancı turistlerden sağlanan gelir ve turist sayısı da 2019'a göre önemli bir şekilde düşüş göstermiştir. Yurtdışında yaşayan vatandaşlardan, diğer ismi ile gurbetçilerden, sağlanan gelir ve ziyaretçi sayısında da düşüş gözlenmiştir. Aynı durum yerli turistler için de geçerlidir.

2.5. Sermaye Hareketlerine Etkisi

Koronavirüs salgınının etkisini göstermeye başlamasıyla birlikte gelişmekte olan ülkelerden sermaye çıkışları gerçekleşmiştir. Sermaye sahipleri, pandemi sürecinin getirdiği belirsizlik ortamında sermayelerini daha güvenli olan gelişmiş ülke piyasalarına taşımaktadırlar. Virüsün etkisinin halihazırda devam etmesi ve koronavirüs salgınında ilk şokun ardından yaşanması muhtemel ikinci dalganın gerçekleşme ihtimalinin yüksek olması, piyasalarda daha fazla belirsizlik yaratmakta ve bu nedenle sermaye çıkışı devam etmektedir.

Şekil 6: Uluslararası Yatırım Pozisyonu, Net-Aylık (Milyon $)

Kaynak: TCMB verileri kullanılarak yazarlar tarafından hazırlanmıştır.

Şekil 6'da Türkiye için uluslararası net yatırım pozisyonu kapsamında aylık bazda doğrudan ve portföy yatırımları gösterilmiştir. 2020 yılının ilk çeyreğinde 2019'a göre hem doğrudan hem de portföy yatırımlarında önemli düşüş görülmüştür. 2020 nisan ve mayıs aylarında, ilk çeyreğe göre doğrudan yatırımlarda artış yaşanmıştır. İlk çeyrekte doğrudan yatırımlar yaklaşık 128 milyar $ iken, nisan ayında yaklaşık 145 milyar $, mayıs ayında yaklaşık 155 milyar $ seviyesinde gerçekleşmiştir. Portföy yatırımlarında ise, doğrudan yatırımların aksine düşüş devam etmiştir. 2019'da yaklaşık 136 milyar $ olan portföy yatırımları, 2020'nin ilk çeyreğinde yaklaşık 120 milyar $ seviyesinde gerçekleşmiştir. 2020 nisan ayında 115 milyar $ civarında, mayıs ayında yaklaşık 113 milyar $ seviyesinde gerçekleşerek düşüşünü devam ettirmiştir.

2.6. Dünyada ve Türkiye'de Koronavirüse Karşı Atılan Adımlar

Koronavirüs salgınıyla birlikte ülkeler, ekonomilerin bu krizden en az hasarla çıkabilmesi için önemli adımlar atmışlardır. Birçok ülke kendi ekonomik yapısına uygun ekonomik paketler açıklamıştır. Ayrıca IMF gibi uluslararası kuruluşlar, bu süreçte yardım isteyen ülkelere önemli miktarlarda yardım yapmıştır.

Tablo 8: Bazı Ülkelerde Açıklanan Ekonomik Paket Büyüklükleri

Ülkeler	Ekonomik Paket Tutarı
ABD	2 Trilyon$
Almanya	750 Milyar€ (842 Milyar$) *
Fransa	110 Milyar€ (123,5 Milyar$) *
Hindistan	265 Milyar$
İngiltere	350 Milyar£ (435 Milyar$) *
Japonya	2,2 Trilyon$
Türkiye	100 Milyar₺ (14,6 Milyar$) *

Kaynak: BBC News verileri kullanılarak yazarlar tarafından hazırlanmıştır.
*01.07.2020 güncel kurlara göre çevrilmiştir.

Tablo 8, koronavirüs sürecinde bazı ülkelerin hazırladıkları ekonomik paket tutarını göstermektedir. Dünyada ekonomik paket hazırlayan ülkeler arasında en fazla kaynak ayıran

ülke 2,2 Trilyon dolar ile Japonya olmuştur. Japonya'yı, 2 Trilyon dolar ile ABD takip etmektedir. Dolar bazında bakıldığında, Almanya yaklaşık 842 Milyar $, İngiltere yaklaşık 435 Milyar $, Fransa yaklaşık 123,5 Milyar $, Hindistan yaklaşık 265 Milyar $ ve Türkiye yaklaşık 14,6 Milyar $ kaynak ayırmıştır. Türkiye'de bu süreçte atılan adımlar içerisinde öne çıkanlardan biri, istihdamı korumaya yönelik adımlardır. İşçiyi işten çıkarma yasağı, işsizlik sigortası, kısa çalışma ödeneği gibi politikalarla istihdam korunmaya çalışılmıştır. Ayrıca bu süreçte sosyal yardım harcamalarında artış yaşanmıştır.

Türkiye'de açıklanan ekonomik paketlerle birçok alanda adımlar atılmıştır. Koronavirüs salgınından etkilenen ve bu dönemde kapanan birçok sektöre yönelik KDV ve diğer vergi yükümlülükleri, prim ödemeleri ve pandemi döneminde işletmelerin yükünü hafifletmek için başta kamu bankaları olmak üzere kredi borçları ertelenmiştir. Koronavirüsten etkilenen sektörlerin başında gelen havayolu firmalarına yönelik 3 ay boyunca KDV oranlarında indirim yapılmıştır. Konut alımlarına yönelik kredi faiz oranları düşürülmüştür. Emeklilerin bu dönemden hafif şekilde etkilenmelerini sağlamak için en düşük emekli aylığı 1.500 TL'ye çıkarılmış ve emeklilerin bayram ikramiyeleri erken ödenmiştir. Kamu bankaları vasıtasıyla aylık 5 bin TL altında geliri olan bireyler için düşük faizli ihtiyaç kredisi verileceği ve bu dönemde işyerlerini kapatan veya faaliyetleri yavaşlayan esnafa düşük faizli işletme finansman desteği sağlanacağı duyurulmuştur. Cumhurbaşkanlığı tarafından dar gelirli gruplara yönelik 'Biz Bize Yeteriz Türkiyem' ismiyle yardım kampanyası başlatılmıştır. Yeni çıkarılan kanunla yürürlüğe girecek olan Konaklama Vergisi'nin, 1 Ocak 2021 tarihinden itibaren uygulanmaya başlanmasına karar verilmiştir. Faaliyetleri yavaşlayan veya duran işletmelerde, işçilere 3 ay boyunca Kısa Çalışma Ödeneği uygulanmış, 3 ay süreyle işyerlerinde grev ve lokavtla ilgili süreçler durdurulmuştur. Ücretsiz izine ayrılan ve kısa çalışma ödeneği uygulamasından yararlanamamış kişilere 3 ay boyunca günlük 39,24 TL işsizlik ödeneği verilmesi kararlaştırılmıştır. İş Kanunu'na eklenen geçici madde ile kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren işçilerin işten çıkarılamayacağı karara bağlanmıştır. (Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği, 2020)

3. Sonuç

Aralık 2019'da Çin'de görülen ve sonra bütün dünyaya yayılan koronavirüs salgınının, ülke ekonomilerini derinden etkilediği ve gelecek dönemlerde de etkileyeceği su götürmez bir gerçektir. Mart, nisan ve mayıs aylarında Türkiye'de ve dünyada birçok işyeri kapanmış veya talep yetersizliği nedeniyle ekonomik faaliyet yapamaz duruma gelmiştir. Benzer şekilde, teknolojiye ayak uyduran firmalar evden çalışma modeline geçmişlerdir. Ekonomide aynı anda yaşanan negatif arz ve talep şoku, bütün dünyadaki ülkeleri küreselleşmeden dolayı zincirleme bir şekilde etkilemiştir.

Koronavirüs salgınının ekonomik etkilerinin görülmesiyle beraber, uluslararası kuruluşlar küresel büyüme tahminlerini düşürmüşlerdir. IMF, son yayınladığı Dünya Ekonomik Görünüm Raporu'nda küresel büyüme tahminini %- 4,9 olarak belirlemiştir. Türkiye'ye ilişkin tahmini ise, 2020 yılında %5 oranında daralacağı yönündedir (IMF, 2020).

Tüm dünya ülkeleri için 2020 yılının çok zorlu geçeceği görülmektedir. Uluslararası kuruluşların açıkladığı büyüme tahminleri ve gerçekleşen birinci çeyrek büyüme oranları, 2020 yılında dünyadaki birçok ülkenin küçüleceğine işaret etmektedir. Salgının ne zaman biteceği belirsiz olduğu için olumsuz ekonomik tablonun 2021 yılında da görülme olasılığı artmaktadır. Firma bazında bazı iyileşmeler yaşansa da istihdamda yaşanan kaybın hemen düzelmeyeceği

açıktır. İlk çeyrekte başlayan ve ikinci çeyrekte etkisini iyice gösteren ekonomideki negatif durumun, ülkelerin haziran ayı ile birlikte attığı normalleşme adımlarıyla, üçüncü çeyrekte kısmen iyileşmesi beklenmektedir. Sonbahar aylarında salgında ikinci dalganın yaşanması durumunda, ülkeler mart, nisan ve mayıs aylarında uyguladıkları karantina uygulamalarına geri dönmek zorunda kalabileceklerdir. Böyle bir durum, yeni toparlanmaya başlayan ekonomiler için kötü sonuçlar doğurabilecektir.

Birçok ülke bu krizi en az hasarla atlatabilmek için kendi dinamikleri içinde ekonomik paketler açıklamaktadır. Özellikle sosyal yardımlar, bu dönemde diğer dönemlere göre daha çok önem kazanmıştır. Ülkelerin bu krizi en az maliyetle atlatabilmeleri için öncelikle salgını durdurma noktasında çaba harcamaları gerekmektedir. Diğer yandan bu süreçte işyeri kapanan, işten çıkartılan ve işleri durma noktasına gelen tüm çalışanlara sosyal yardımların ulaştırılması gerekmektedir. Çünkü iktisatta mandal-takoz etkisine göre, gelir azalınca tüketimde meydana gelen azalma, gelir artınca tüketimde meydana gelen artıştan küçüktür. Diğer bir deyişle, yüksek yaşam standartlarına uyum sağlamak, kötü yaşam standartlarına uyum sağlamaktan daha kolaydır. Bu yüzden geliri azalan bireylere bu azalma miktarını telafi edebilecek şekilde destek verilmesi gerekmektedir. Ekonomiler için talebin ne kadar önemli olduğu göz önünde bulundurulduğunda, bu desteklerin verilmesinin ekonomiler için yük değil, aksine can suyu niteliğinde olacağı açıktır. Bu bağlamda temel gelir uygulamasının da hayata geçirilmesi fayda sağlayacaktır. Temel gelir uygulamasının, salgın nedeniyle ekonomide ortaya çıkan sorunları tamamen yok etmese de gelir düzeyi düşen ya da hiçbir gelire sahip olmayan bireyler için salgının ekonomik etkilerini azaltacağı kuşkusuzdur.

Türkiye ekonomisi, ilk çeyrekte dünyadaki birçok ülkeye göre çok önemli büyüme kaydetmiştir. Bunda, ilk virüs vakasının mart ayı ortalarında görülmesi ve salgına yönelik tedbir kararlarının büyük bir kısmının mart sonunda alınması etkili olmuştur. Türkiye'de hemen hemen tüm sektörler, yaşanan salgından olumsuz şekilde etkilenmiştir. Nisan ayının tamamı ve mayıs ayının ortalarına kadar birçok işyeri ve firma kapalı kalmış veya faaliyetleri durma noktasına gelmiştir. Özellikle turizm, ticaret, perakende, sanayi, restoran-kafe gibi sektörlerde faaliyet gösteren işletmeler, en fazla zarar gören işletmelerdir. Haziran ayı ile beraber başlayan normalleşme adımlarıyla ekonomideki negatif tablonun etkileri yavaş yavaş azalmaya başlamıştır. İkinci çeyrekte birçok ekonomik faaliyetin yapılamaması nedeniyle ekonomik küçülme beklenmektedir. İkinci çeyrekteki büyüme oranına kıyasla, yılın diğer çeyreklerinde daha iyi bir büyüme oranı beklenmektedir.

REFERENCES

- ABD Çalışma Bakanlığı İşgücü İstatistikleri Bürosu. (2020, Temmuz 2). https://www.bls.gov/charts/employment-situation/civilian-unemployment-rate.htm
- Arslan, M. O. (2006). Küresel Kamu Malı Olarak Sağlık ve Kuş Gribinin Türkiye Ekonomisine Etkileri. Eskişehir: YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Dünya Bankası. (2020, Temmuz 2). https://data.worldbank.org/indicator/NE.TRD.GNFS.ZS
- Dünya Bankası. (2020, Haziran 30). https://data.worldbank.org/indicator/ST.INT.XPND.CD

- IMF. (2020, Haziran 28). https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2020/06/24/WEOUpdateJune2020
- İstanbul Sanayi Odası. (2020). *Türkiye PMI İmalat Sanayi Raporu.* İstanbul.
- İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Rektörlüğü. (2020). *Koronavirüs(Coronavirüs) Hakkında Bilgilendirme Raporu.* İstanbul: https://cdn.istanbul.edu.tr/FileHandler2.ashx?f=koronavirus-deg%CC%86erlendirme-raporu.pdf.
- OECD. (2020, Temmuz 2). https://data.oecd.org/emp/employment-rate.htm
- Özcan, N., & Tomasi, C. (2020). Covid-19'un Ekonomi ve İstihdam Üzerinde Yarattığı Etkilere Verilecek Yanıt Küresel Çapta Tam ve Etkin İşbirliğinden Geçiyor. *İktisat ve Toplum Dergisi*, 116:35-37.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi. (2020, Temmuz 23). Koronavirüs COVID-19 Dünya Haritası: https://corona.cbddo.gov.tr/
- TÜİK. (2020, Haziran 28). http://www.tuik.gov.tr/Start.do
- Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği. (2020). *Korona Salgınının Türkiye Ekonomisine Etkisi Değerlendirmeler ve Öneriler Raporu.* Ankara: Türmob Yayınları.